

22. Щодо оцінки викликів національній безпеці в екологічній сфері. // Аналітична записка. Національний інститут стратегічних досліджень. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/1150/>
23. Environmental Performance Index (EPI) [Електронний ресурс] // Sedac socioeconomic data and applications center. – Режим доступу : <http://sedac.ciesin.columbia.edu/data/collection/epi/sets/browse>
24. Environmental Performance Index [Електронний ресурс] – Режим доступу : <https://epi.envirocenter.yale.edu/epi-topline/>

Купчишина О.А.,
аспірант,
Миколаївський національний
аграрний університет,
м. Миколаїв, Україна

ОСОБЛИВОСТІ РЕГУЛЯТОРНОЇ ПОЛІТИКИ В АГРАРНОМУ СЕКТОРІ УКРАЇНИ У СВІТЛІ СУЧАСНИХ ГЛОБАЛЬНИХ ВИКЛИКІВ

Анотація. Визначено поелементний склад регуляторної політики у сфері аграрного виробництва. Регуляторна політика в аграрній сфері у вузькому розумінні, складається з державного контролю за регуляторними актами, які зачіпають економічні інтереси суб'єктів господарювання в аграрній сфері. Основними методами такої політики є аналіз регуляторного впливу (АРВ) та М-Тест.

Детально проаналізовано перший компонент регуляторної політики – податкова політика в аграрній сфері та її регуляторний складник. Встановлено, що податкова політика є ключовим фактором ефективної регуляторної політики в аграрній сфері.

Ключові слова: регуляторна політика, аграрна сфера, глобальні виклики, регуляторні акти, податкова політика.

Summary. Determine the element of the regulatory policy in the field of agrarian production. Regulatory policy in the agrarian sector in the narrow sense consists of state control over regulatory acts that affect the economic interests of economic entities in the agrarian sector. The main methods of this policy are Regulatory Impact Analysis (ARV) and M-Test.

The first component of the regulatory policy - the tax policy in the agrarian sector and its regulatory component - is analyzed in detail. It has been established that tax policy is a key factor in effective regulatory policy in the agrarian sector.

Key words: regulatory policy, agrarian sphere, global challenges, regulatory acts, tax policy.

Постановка проблеми. Регуляторна політика в аграрному секторі відрізняється від загальноекономічної регуляторної політики особливостями, продиктованими специфікою аграрного бізнесу. Говорячи про регуляторну політику в будь-якому секторі економіки, насамперед, треба оцінювати якість формальних інститутів, через які реалізуються економічні відносини у вигляді трансакцій. Специфіка національної регуляторної політики визначається наявним рівнем розвитку соціально-

економічних відносин в аграрному секторі, структурою його виробництва, інтеграцією та взаємодією з іншими секторами. Крім того, важливим аспектом є традиція регулювання, яка склалася.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Науково-теоретичні основи формування регуляторної політики досліджувались О. Балабенко, В. Занфіровим, О. Кужель, С. Куликом, К. Ляпіною, М. Погрібняком, О. Сафроною, Т. Смовженко, Г. Черевко. Але дослідження різноманітних аспектів реалізації регуляторної політики в аграрній сфері залишаються актуальними.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Особливо актуальними та малодослідженими є питання формування регуляторної політики аграрного сектора у світлі глобальних викликів та загроз.

Формулювання цілей наукової праці. Основним завданням нашого дослідження став аналіз особливостей регуляторної політики в аграрному секторі України у світлі сучасних глобальних викликів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливим припущенням, яке усуває багато методологічних запитань, є прирівнювання формальних інститутів до правових норм, які ієрархічно закріплені в законодавчих актах.

Як було зазначено раніше, регуляторна політика в широкому розумінні в аграрному секторі є комплексним явищем, яка відображує міру і способи втручання державних органів в аграрну сферу економіки. Регуляторна політика у сфері аграрного виробництва складається, згідно із запропонованою моделлю, з:

- податкової політики в аграрній сфері та її регуляторного складника;
- регулювання відносин власності на землю;
- фінансово-кредитної політики в аграрній сфері;
- політики стимулювання експорту аграрної продукції;
- дозвільної системи, ліцензування в аграрній сфері;
- державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності.
- дотаційної політики аграрного бізнесу;
- державної підтримки інфраструктури, ринку, аграрної науки та освіти.

Відповідно регуляторна політика в аграрній сфері у вузькому розумінні складається з державного контролю за регуляторними актами, які зачіпають економічні інтереси суб'єктів господарювання в аграрній сфері. Основними методами такої політики є аналіз регуляторного впливу (АРВ) та М-Тест.

Більш детально зупинимось на базовому аспекті – податковому. Податкова політика є ключовим фактором ефективної регуляторної політики в аграрній сфері. Розгляд історичної перспективи податкового регулювання сільськогосподарського виробництва в Україні з моменту отримання незалежності показує, що з 1991 р. с.-г. підприємства

оподатковувалися на загальних підставах. Єдиною податковою пільгою було звільнення до липня 1997 р. їх від сплати податку на прибуток щодо прибутку, отриманого від виробництва сільськогосподарської продукції та продуктів її переробки [1, с. 64].

Унаслідок постійного підсилення фіскального тиску з боку уряду на економіку з початку 1990-х років сільське господарство України зазнало суттєвих втрат. За даними академіка УААН М. Я. Дем'яненка, підсилення податкового навантаження в 1990-х роках характеризувалося такими показниками: у сільськогосподарських підприємств через податки конфісковувалося у 1992 р. 13,6 % виручки від реалізації, у 1995 р. – 16,0 %, у 1998 р. – 27,8 % [2, с. 3], тобто податкове навантаження на сільськогосподарські підприємства з 1992 р. по 1998 р. було збільшено більш ніж удвічі. Відповідно сільськогосподарські підприємства відреагували зміною сукупного рівня рентабельності: у 1992 р. цей показник становив 99,3 %, у 1995 р. – 10,6 %, у 1997 р. – -22,7%, у 1998 р. – -26,9 %; частка збиткових сільськогосподарських підприємств у 1998 р. досягла 91,9 %, рівень сплати податків становив 43,2 % [1, с. 64].

Загальну картину руйнації сільськогосподарського виробництва фіскальними інструментами регулювання в Україні в 1990-х роках доповнює той факт, що до введення фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП) сільськогосподарські підприємства мали адмініструвати і сплачувати, як і підприємства в інших галузях, величезну кількість податків, 12 з яких замінив ФСП. Головними серед них були податок на прибуток підприємств, плата за землю, збір на обов'язкове соціальне страхування, збір на обов'язкове пенсійне страхування, податок з власників транспортних засобів. Таким чином, наприкінці 1990-х рр. з огляду на можливість виникнення продовольчої кризи в Україні уряд був змушений припинити подальше підсилення податкового тиску й запровадити де-факто фіскальну реформу в аграрному секторі, яка набула форми спеціального режиму оподаткування аграрного сектору, складниками якого стали:

- фіксований сільськогосподарський податок (ФСП);
- спеціальний режим в оподаткуванні податком на додану вартість;
- компенсаційні заходи аграрникам (представникам малого бізнесу), що працюють на спрощеній системі оподаткування [3, с. 25].

До цього переліку фіскальних заходів варто додати, на нашу думку, заходи зі списання податкової заборгованості с.-г. підприємств, яка утворилася наприкінці 1990-х рр. унаслідок надмірного фіскального тиску. За даними Рахункової палати України, станом на 01.05.2000 р. загальна сума податкової заборгованості с.-г. підприємств становила 4 173 863,3 тис. грн, фактично списана податкова заборгованість дорівнювала 4 081 789,3 тис. грн [4]. Наведена податкова заборгованість с.-г. підприємств становила близько 3,2 % ВВП України 1999 р.

ФСП як експеримент було запроваджено з 1998 р. у трьох регіонах України (Глобинський р-н Полтавської обл., Старобешівський р-н Донецької обл., Ужгородський р-н Закарпатської обл.), з 1999 р. ним було охоплено всю Україну (Закон України «Про фіксований сільськогосподарський податок»).

Запровадження ФСП одразу сприяло фінансовій санації аграрних підприємств: за 1999-2004 рр. рівень податкового навантаження на платників ФСП не перевищував 2,5 % (2,5 грн на 100 грн виручки) [1, с. 66], за іншими розрахунками на 2000 р. платники ФСП сплачували 7 грн на 100 грн виручки, на відміну від 1998 р., коли такі виплати становили 20-28 грн [2, с. 12].

Зменшення податкового тиску також відбулося за рахунок виключення з ФСП деяких видів податків – з 12 початково включених до тих, що замінює ФСП, залишилося 6 [1, 2]: 1) податок на прибуток; 2) плата (податок) за землю; 3) комунальний податок; 4) збір за геологорозвідувальні роботи, виконані за рахунок державного бюджету; 5) плата за придбання торгового патенту; 6) збір за спеціальне водовикористання.

Загальна величина податкових надходжень від ФСП згідно з даними Держказначейства України наведена на рис. 1.

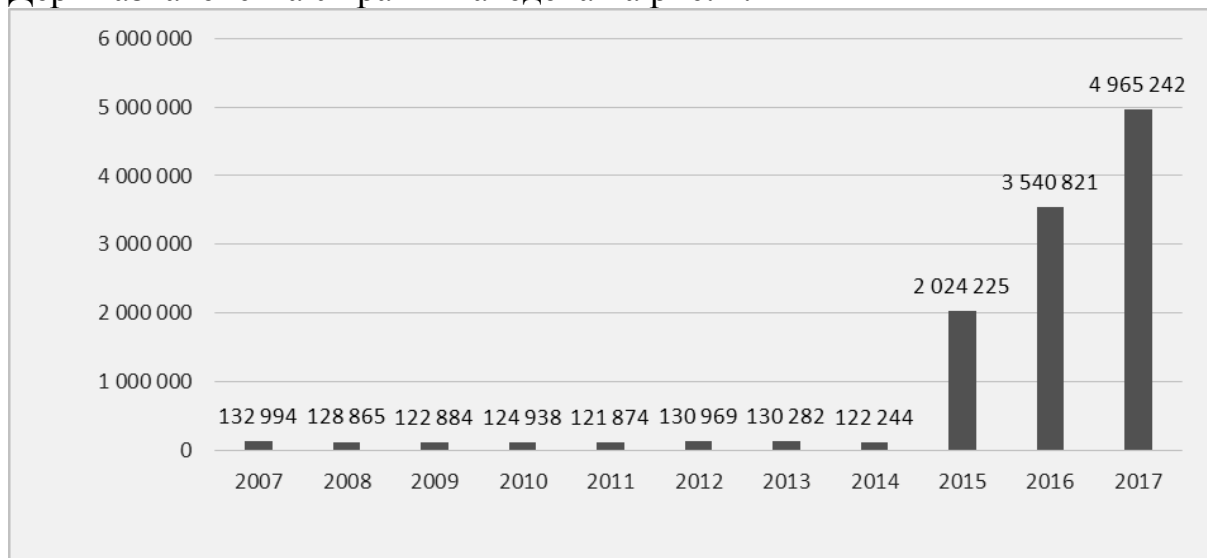

Рис. 1. Динаміка податкових надходжень від ФСП/ЄП IV групи

Джерело: збудовано автором на основі даних [5]

Відзначимо, що з 1 січня 2015 р. ФСП набув статусу єдиного податку, для якого введено окрему четверту групу платників єдиного податку – сільськогосподарських товаровиробників. Такі регуляторні зміни введено Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законів України (щодо податкової реформи)» від 28.12.2014 р. № 71-VIII.

У цілому ретроспектива регуляторних податкових заходів в аграрному секторі виглядає так (табл. 1):

Таблиця 1

Ретроспектива основних заходів регуляторної політики у сфері оподаткування сільськогосподарських підприємств в Україні з 1991 р.

Початок періоду змін	Регуляторні заходи в податковій сфері
1991 р.	Оподаткування с.-г. підприємств на загальних підставах. Пільга щодо податку на прибуток (до липня 1997 р.)
1997-1998 рр.	Списання податкової заборгованості
1998 р.	Нульова ставка ПДВ на операції з реалізації переробним підприємствам молока і м'яса живою вагою, ПДВ-дотації с.-г. виробникам за продані ними переробним підприємствам молоко і м'ясо живою вагою
1998 р.	Експериментальне запровадження фіксованого сільськогосподарського податку (ФСП) у 3-х районах 3-х областей
1999 р.	ФСП поширено для с.-г. підприємств усієї України
2004 р.	1. Мінімальну одержану від реалізації с.-г. продукції частку доходу, необхідну для набуття/підтвердження статусу платника ФСП було збільшено з 50 до 75 %. 2. Рибницькі та рибальські господарства отримали право обирати спрощену систему оподаткування за ФСП
2005 р.	Збір на обов'язкове соціальне страхування і збір на обов'язкове державне пенсійне страхування вилучено з переліку податків, які замінює ФСП
2015 р.	ФСП трансформовано в єдиний податок (IV група), змінено порядок його адміністрування і сплати (замість щомісячної введена щоквартальна оплата)

Розглядаючи регуляторну діяльність як компонент державного регулювання економіки в системі управління національним господарством, варто відзначити, що відповідно до Закону України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» регуляторна діяльність є діяльністю, спрямованою на підготовку, прийняття, відстеження результативності та перегляд регуляторних актів, яка здійснюється регуляторними органами, фізичними та юридичними особами, їх об'єднаннями, територіальними громадами в межах, у порядку та у спосіб, що встановлені Конституцією України, цим Законом та іншими нормативно-правовими актами [6].

У глобалізованому світі вироблено різноманітні підходи до ситуацій, коли держава стикається з конкретними політико-правовими труднощами в реформуванні регуляторної політики. У Японії і Південній Кореї, де основною регуляторною проблемою було надмірне регулювання й державне втручання в економіку, основний акцент було зроблено на зниження економічної ролі держави за допомогою дерегулювання. У США, де існувала відносно невелика кількість бар'єрів для входження в більшість секторів економіки, але спостерігалася затратна федеральна регуляторна структура у сфері соціальної політики, акцент було зроблено

на підвищення якості регулювання за допомогою жорсткого застосування принципів співвідношення розмірів вигоди та витрат. [7], одним з пріоритетів визначено усунення непослідовного й дублювального регулювання та підвищення довіри до закону й можливість забезпечення дотримання закону.

В умовах глобальних викликів в усьому світі здійснюється державне регулювання та бюджетна підтримка товаровиробників аграрного сектора. Державна фінансова підтримка сільськогосподарських підприємств у розвинутих країнах з метою стабілізації й підвищення їх доходів компенсує втрати і створює необхідні економічні умови для розширеного відтворення. З цього приводу вона розглядається як сучасний спосіб відновлення еквівалентного обміну між сільським господарством та іншими галузями економіки [8, с.304], а до основних напрямів державної підтримки агропродовольчого сектора за рахунок державного бюджету належать:

- пряма бюджетна державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників;
- державна підтримка короткострокового грошового кредитування сезонних витрат товаровиробників аграрного сектора на пільгових умовах;
- державна підтримка забезпечення підприємств і організацій агропромислового комплексу машинобудівною продукцією на основі довгострокової оренди або лізингу (на зворотній основі);
- спеціалізована державна підтримка по окремих напрямках;
- державне безповоротне фінансування капітальних вкладень, інвестицій у рамках державних цільових програм;
- державне фінансування капітальних вкладень, а також надання державних гарантій за інвестиційними кредитами.

Висновки. Таким чином, в умовах глобальних викликів та загроз державне регулювання є обов'язковим компонентом сучасної аграрної політики та ефективного функціонування аграрної сфери. Причому втручання держави має вирішальне значення не лише для функціонування аграрно-продовольчої сфери, а й для збереження та розвитку сільських територій.

Список використаних джерел

1. Юшко С. В. Фіксований сільськогосподарський податок: історія та перспективи застосування / С. В. Юшко // Фінанси України. – 2009. – № 11. – С. 63-72.
2. Мішенін Є. В. Генеза запровадження фіксованого сільськогосподарського податку / Є. В. Мішенін, Н. М. Салич // Вісник Сумського НАУ. – 2010. – Вип. 9/2. – С. 3-15.
3. Мацелюх Н. П., Скорик М. О. Оподаткування аграрного сектору: проблеми і нові підходи в системі державного регулювання / Н. П. Мацелюх, М. О. Скорик // Агросвіт. – 2016. – № 12. – С. 24-28.

4. Про результати перевірки та аналізу ефективності державної підтримки агропромислового комплексу в умовах його реформування у 2001 році / Підготовлено за матеріалами Звіту департаменту контролю видатків на АПК та виробничу інфраструктуру, затвердженого постановою Колегії Рахункової палати від 27.03.2002 № 5-3. – Київ: Рахункова палата України, 2002. – Випуск 6.

5. Офіційний сайт Держказначейства України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treasury.gov.ua/>

6. Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності – Закон України від 11 вересня 2003 року №1160-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1160-15>.

7. The North American Free Trade Agreement (NAFTA). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.congress.gov/bill/103rdcongress/house-bill/3450?q=%7B%22search%22%3A%5B%22nafta%22%5D%7D>

8. Фирсов Е.А. Об экономических основах аграрной политики / Е.А. Фирсов // Економіка АПК. – 2008. – № 3. – С. 24–38, с. 28]. Маслак П.В. [Маслак П.В. Напрями державної підтримки агропродовольчого сектора економіки та її регіональний аспект/ П.В. Маслак // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. – №3(29). – С. 301-305.

Лавріненко О.В.,
к.е.н., доцент,
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна

МЕТОДОЛОГІЯ АНАЛІЗУ РИЗИКУ КРАЇНИ НА ПРИКЛАДІ УКРАЇНИ

Анотація. У статті проаналізовано методологію оцінки ризику країни. На основі виділених універсальних факторів можна проводити аналіз рівня ризикованості як розвинених, так і країн, що розвиваються. Для наочної презентації моделі *International Country Risk Guide* проаналізовано країновий ризик України за трьома складниками: політичні, економічні та фінансові ризики.

Ключові слова: ризик країни, міжнародні компанії, іноземні інвестиції, політичний ризик, фінансовий ризик, економічний ризик, модель ICRG.

Summary. This article analyses the methodology of country risk assessment. On the basis of common factors, it is possible to carry out an analysis of the of developed countries as well as developing countries. In order to represent *International Country Risk Guide* model, the author analyses Ukraine by three main components: political, economic and financial risks.

Key words: country risk, international companies, foreign investment, political risk, financial risk, economic risk, ICRG model.